

Remissyttrande

Diarienummer: LI2024/01638

2025-03-27

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

li.remissvar@regeringskansliet.se

li.dl@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd (SOU 2024:56)

Sveriges Jordägareförbund (härefter Förbundet) har inbjudits att yttra sig över betänkandet Animalieproduktion med hög konkurrenskraft och gott djurskydd (SOU 2024:56), diarienummer: LI2024/01638 och önskar framföra följande ståndpunkter.

Förbundet tycker att utredningen är välskriven och omfattar de områden och detaljnivå som kan förväntas utifrån utredningens avsatta tid. Förbundets uppfattning är att majoriteten av de förslag som utredningen framför kommer bidra till att stärka animaliesektorns konkurrenskraft och stärka en god djurvelfärd.

Särskilda synpunkter

- Förbundet välkomnar förslag om minskat regelverk och förenklad administration för lantbruksföretagen och ökat ansvar till djurägaren vid utökad egenkontroll och frivilliga kontrollprogram.
- Förbundet bifaller utredningens förslag om att beteskrav inte ska omfatta mjölkkor som hålls i lösdrift och djur som hålls i karantän.
- Förbundet saknar en betoning på betydelsen av en stärkt äganderätt som grundförutsättning och incitament till viljan att investera och bidra till en långsiktigt stark livsmedelsproduktion.
- Förbundet delar utredningens bild av att smittskyddsfrågor kommer att bli allt viktigare i framtiden och att det är av högsta vikt att stärka det förebyggande smittskyddsarbetet.
- Förbundet efterlyser särskilda satsningar på nationell produktion och förädling av proteingrödor som kan bidra till en konkurrenskraftig och mer oberoende foderförsörjning till animalieproduktionen.
- Förbundet saknar konkreta förslag på åtgärder som kan främja kompetensförsörjningen och attraktivitet för arbete inom animalieproduktionen.

Övergripande synpunkter

Djurskyddskravens påverkan på djurhälsan och läkemedelsanvändningen

Det är viktigt att de regelverk som omfattar lantbruket och animalieproduktionen löpande utvärderas så att de bidrar till att uppfylla avsett syfte. Det saknas idag ett regelbundet och organiserat sätt att utvärdera gällande lagstiftning och det skulle berörda myndigheter ha i uppdrag att göra i högre utsträckning än idag. Detta bör införas i berörda myndigheters regleringsbrev.

Förbundet tillstyrker därför utredningens förslag att Statens veterinärmedicinska anstalt, SVA, får i uppdrag att genomföra en fördjupad litteraturstudie om djurskyddskravens påverkan på djurhälsan och läkemedelsanvändningen samt att i samverkan med lämpliga myndigheter och näringsorganisationer, koordinera en kartläggning av läkemedelsanvändningen kopplat till djurskyddskrav och djurvelfärd.

Jämförelse EU:s och nationella djurskyddskrav

Utredaren har haft i uppdrag att jämföra svenska djurskyddskrav, för olika djurslag, med EU:s djurskyddskrav och med nationella djurskyddskrav i andra relevanta medlemsstater inom EU. Utredningen har konstaterat att det är komplext att beräkna de ekonomiska konsekvenserna av högre nationella krav för lantbruksföretagen, men ändå visa på att det generellt innebär en ökad kostnad för svenska lantbruksföretag.

Förbundet anser att det är viktigt att Sverige fortsätter att värna om den goda djurhälsa som finns inom lantbruket, men det är viktigt att den merkostnad det innebär för företagen delas av både kravställare och konsumenter.

Förbundet anser att frågan är central för att öka konkurrenskraft och lönsamhet inom svensk animalieproduktion att den bör utredas vidare och föreslår därför att det tillsätts en utredning som särskilt tittar på modeller som kan minska den enskilda företagarens kostnad.

Beteskrav

Förbundet bifaller utredningens förslag om att beteskrav inte ska omfatta mjölkkor som hålls i lösdrift och djur som hålls i karantän. Utredningen har underbyggt förslaget med en god bakgrundsbeskrivning och välmotiverade argument.

Smittskydd

Förbundet delar utredningens bild av att smittskyddsfrågor kommer att bli allt viktigare i framtiden och att det är av högsta vikt att stärka det förebyggande smittskyddsarbetet.

Förbundet bifaller utredningens förslag kopplat till smittskydd, dock anser vi att ersättning till grisföretagare för smittskyddsförebyggande merkostnader för att uppnå ASF-nivå

(Afrikansk svinpest) i programmet Smittsäkrad besättning ska verkställas omedelbart och behöver inte vidare utredas.

Avseende afrikans svinpest (ASF) måste det snarast, utifrån lagstiftning, krävas att anläggningar som hanterar avfall som kan bidra till smittspridning av ASF måste inhägnas.

Förprovning

Förbundet bifaller utredningens förslag om att ha kvar en obligatorisk förprovning av djurstallar, förutsatt att processen utvecklas så att den genomförs mer likriktat mellan länsstyrelser och har en rådgivande ansats. Proportionalitetsprincipen måste råda i högre grad än idag. Om det uppstår tillfällen då inte kompetens vid förprövningsprocessen finns hos länsstyrelsen bör länsstyrelsen kunna anlita extern kompetens i särskilda ärenden.

Dock är Förbundet tveksamma till om en centralisering av förprovningen till sex länsstyrelser är att föredra och föreslår att det bör utredas vidare i nära samråd med länsstyrelserna. Centralisering har fördelar som beskrivs i utredningen och koncentration av kompetens kan förbättra förprovningens genomförande. Dock förlorar 15 länsstyrelser kompetens om lantbruk och animalieproduktion som är viktig i flera andra sammanhang kopplat till länsstyrelsen uppdrag mot lantbruket. Detta bör nog utredas så att effektiviseringen inte påverkar andra områden negativt.

De bör också utredas hur centralisering av förprovningen påverkar lantbruksföretagen då dessa behöver ha kontakt med länsstyrelser i fler län inom samma ärende, då en byggnation som kräver förprovning i de flesta fall även omfattar ansökan om investeringsstöd.

Förbundet anser att det bör förtydligas att länsstyrelsens beslut och vägledning i förprövningsprocessen måste vara juridiskt bindande.

Underlätta investeringar

Förbundet delar utredningens bild att det saknas konkurrenskraftigt kapital till topplån för investeringar inom animaliesektorn. En lösning på det kan vara den typ av kreditgaranti eller finansiell lösning som föreslås.

Dock anser Förbundet att de medel, i utredningen 1 miljard, som föreslås avsättas inte ska vara medel som ingår inom ramen för CAP och den strategiska planen, utan nationella medel utanför den strategiska planen.

Något som utredningen inte har berört, avseende finansiering, är de ökade krav på hållbarhetsberäkningar inom det finansiella systemet och banksektorn och hur det kan komma att påverka investeringar inom animalieproduktionen.

Öka och förbättra ersättningarna

Ersättningar inom CAP och den strategiska planen är för många animalieproducenter viktiga, särskilt inom betesbaserad köttproduktion där över 40% av omsättningen kan bestå av ersättningar inom ramen för CAP, strategiska planen.

Förbundet anser att ersättningsnivåerna för ersättningarna ökar, även de som inte har en direkt koppling till animalieproduktionen och bifaller förslaget om justering av ersättningsnivåerna. Likaså ska Sverige fortsatt verka för att inte taknivåer för direktstöden införs.

Förbundet delar utredningens förslag om behovet av att återinföra ett vallstöd och välkomnar det förslag som Jordbruksverket har framlagt i frågan på uppdrag av regeringen. Dock anser Förbundet att den föreslagna ersättningsnivån är för låg och att den bör höjas och att medel tas från ekologisk produktion för det ändamålet.

Avseende investeringsstöd och ersättningar inom ramen för CAP måste länsstyrelserna förbättra handläggningstiderna både vid ansökningar samt utbetalningar. Det är positivt att länsstyrelserna samarbetar med handläggningen nu i högre grad, men flera länsstyrelser har långa handläggningstider vilket skapar inlåsnings effekter och förhindrar investeringar.

Stora rovdjur och viltskador

Det är viktigt att arbeta aktivt med viltförvaltningen, både avseende stora rovdjur och andra viltarter så att den enskildes negativa påverkan orsakade av vilt minskar.

För stora rovdjur så har staten ett stort ansvar i att förebygga skada då dessa arter omfattas av strikt skydd och möjlighet till skydds jakt är begränsad. Det förebyggande arbetet för den enskilde är i första hand att säkra att djuren går inom s.k. rovdjursavvisande stängsel. Det går att söka bidrag till rovdjursavvisande stängsel hos länsstyrelsen. Dessa bidragsnivåer är idag alldeles för låga och kostnaden för att bygga rovdjursavvisande stängsel enligt de kravspecifikationer som länsstyrelsen har är mer än dubbelt så hög. Detta måste justeras skyndsamt för att främja betesdriften, samt ersättning av rovdjursdödade tamdjur och medförande arbete. i synnerhet då vargen sprider sig snabbt i södra Sverige.

Det krävs likaså åtgärder för att förenkla genomförandet av beviljade skyddsjakten efter stora rovdjur. Idag är det den drabbade djurägaren som är ansvarig för att genomföra och finansiera skyddsjakten vilket inte är rimligt när det är statens vilt. Därför bör länsstyrelserna bygga upp en skyddsjaksorganisation som kan verkställa och utföra skyddsjakten även i mellersta och södra förvaltningsområdet.

Det krävs också en ökad sekretess för drabbade djurägare och personer som söker och genomför skydds jakt efter stora rovdjur.

För att minska skador som påverkar jordbruket orsakade av jaktbart vilt, såsom främst klövvilt och stora fåglar, krävs ett ökat engagemang och ansvar hos markägare, oavsett om jakträtten är upplåten eller inte. För att kunna fatta rätt beslut krävs ökad kunskap om viltets påverkan i landskapet och därför behöver det tillföras verktyg och modeller för inventering av både viltpopulationer och skador.

Det behövs även insatser och rådgivning som kan öka kunskapen om åtgärder som kan bidra till att minska viltets negativa påverkan i landskapet. I detta arbete omfattas även förebyggande jakt som minskar risk för spridning och utbrott av smittsamma sjukdomar som kan påverka animalieproduktionen.

Ett sätt att nå ut med kompetenshöjande insatser är att erbjuda individuell rådgivning inom ramen för CAP, strategiska planen, tex som en modul inom Greppa Näringen.

Förbundet anser att besluten inom viltförvaltningen ska fattas lokalt i samverkan mellan de som berörs. Förbundet vill inte se ökad reglering eller myndighetsstyrning inom viltförvaltningen och tror att det kan motverka viljan och incitamentet till lokal samverkan.

Kontroller och administrativ börda

Förbundet välkomnar utredningens förslag om att minska antalet bestämmelser på djurskyddsområdet samt en ökad flexibilitet i lagstiftningen avseende det regelverk som omfattar animalieproduktionen.

Förbundet bifaller utredningens förslag om att öka andelen frivilliga kontrollprogram och delar bilden av att de kan skapa ökad flexibilitet och förenkla företagandet. Det är även viktigt att myndigheterna får i uppdrag att arbeta för en mer likriktad och samordnad myndighetsutövning och tillämpning av gällande djurskyddslagstiftning.

Sverige bör verka för ett likvärdigt regelverk inom animalieproduktionen samt tillämpning av lagstiftningen inom hela EU. Avgiftssystemet behöver ses över för att motsvara de faktiska kostnaderna myndigheterna har för handläggning och tillsyn.

Det kan tydligare framgå i utredningen att giltighetstider för tillstånd och behörigheter bör förlängas och avgifter för tillsyn och kontroll samt vid ansökningar om tillstånd och dispenser helt tas bort eller sänkas.

Forskning och innovation

Det är positivt att utredningen föreslår ökade anslag till forskning och innovation. I den senaste forskningspropositionen föreslås även förstärkning inom livsmedelsområdet samt att forskningen ska bidra till att stärka konkurrenskraften, vilket är helt i linje med utredningens förslag.

Förbundet anser att det är viktigt att de aktörer som transfererar forskningsmedel får tydlig vägledning från regeringen att medlen ska gå till tillämpad forskning till primärproduktionen för utveckling av produktionsfrämjande åtgärder och system. Utformning av utlysningar samt forskningen ska ha ett högt deltagande från företrädare inom näringslivet, så att insatserna riktas mot relevanta och värdeskapande områden.

Viktigt att i utvecklingsarbetet även riktar medel till de regionala nivåerna vilka är viktiga för att involvera näringen i arbetet samt lyfta innovationsidéer från gårdsnivån upp i innovationssystemet.

Stärk djurägarnas ställning i livsmedelskedjan & export

Livsmedelskedjan består många aktörer där råvaruuppköp, förädling och dagligvaruhandel består av ett fåtal aktörer som har stort inflyttande över handel och marknad.

Primärproducenterna har, som utredningen påtalar, en svag ställning i livsmedelskedjan, både avseende inflyttande och rent ekonomiskt.

Det är viktigt att primärproducenterna får större andel av vinsten i livsmedelskedjan då man är den part som tar den enskilt största risken i sin produktion. Åtgärder som bidrar till en mer rättvis fördelning av vinsten i livsmedelskedjan bör vara en del av beredskapsarbetet. I dagsläget så får primärproducenterna en förhållandevis låg andel av vinsten och fördelningen behöver bli mer rättvis för att stärka primärproduktionens roll i livsmedelskedjan.

Det är dock lika viktigt att värna om den svenska primärproducentens position i livsmedelskedjan avseende konkurrensen för import av jordbruksprodukter ifrån andra EU-länder samt tredje land.

Ett sätt att stärka primärproducenterna är att de får bättre betalt för sina produkter. Det finns behov av att vidare utreda om det finns finansiella instrument, tex olika momssatser på svenskt kontra importerat livsmedel, villkor vid upphandling eller importreglerande styrning som skulle främja livsmedel producerat i Sverige.

Det är mycket positivt att utredningen lyfter exportfrämjande insatser som en del i att skapa ökad marknad och betalningsvilja för svenskt livsmedel. Det som gynnar företagen under perioder utan störning stärker uthållighet och förmågan till omställning under störning.

Animalieproduktionen är en viktig del av beredskapen

Förbundet tycker det är viktigt att det tydliggörs att animalieproduktionen är en viktig del av Sveriges beredskap. Det framgår i olika delar i utredningen, men kan behöva förstärkas ytterligare för att motivera regelförenklingar, förebyggande smittskyddsarbete samt finansiella satsningar och stimulanser, där det även skulle vara motiverat att använda medel från försvarsbudgeten.

Ökad inhemsk produktion av proteinmedel

Svensk animalieproduktion är idag beroende av soja som proteinråvara. För att minska vårt beroende av importerade fodermedel krävs främjande insatser för produktion och förädling av konkurrenskraftiga proteingrödor i Sverige. Även utveckling av bioraffinaderier som utvinnet protein ur vallgrödor för proteinfodermedel till enkelmagade djur bör främjas.

Detta skulle kunna lyftas tydligare i utredningen.

Rådgivning

Rådgivningen är viktig för att löpande öka kompetensen inom animalieproduktionen. Rådgivningen nämns i utredningen, men Förbundet saknar förslag på hur rådgivningen till primärproducerande företag kan öka och därmed stärka branschen.

Rådgivningen mot animaliesektorn är av naturliga skäl starkt nischad och i de flesta fall kopplad till dominerande branschaktörer. Rådgivningen kan vara kostsam för producenterna och det finns skäl att se över möjligheter att subventionera förstärkt rådgivning mot animalieproduktionen med medel från CAP, likt kompetensutvecklingsmedel som Greppa Näringen, Ett rikt odlingslandskap eller Ekologisk produktion.

Veterinärer

Utredningen konstaterar att det råder brist på veterinärer med specialistkompetens på lantbrukets djur och byggingenjörer med inriktning på lantbruk.

Det behöver tydligare framgå och presenteras förslag på åtgärder som kan bidra till ökade resurser till distriktveterinärsverksamhet samt insatser för att attrahera veterinärer till yrket.

Kompetensförsörjning

Utredningen lyfter att kompetensförsörjningen är viktig för näringens konkurrenskraft.

Det är mycket viktigt att verka för att animalieproduktionen har tillgång till arbetskraft med rätt kompetens. Idag är många företag beroende av utländsk arbetskraft och det finns inga indikationer på att attraktiviteten från svenskar till jobb inom animalieproduktionen ökar.

En åtgärd är att genomföra en översyn av utbildningssystemet, från införandet av möjliga lärlingssystem till programupplägg på utbildningar på akademiska nivå. En annan åtgärd är att skapa system som främjar modeller och former för samordning av tillfällig bemanning inom livsmedelkedjan.

I detta hänseende måste främjande regelverk vidtas för primärproduktionen, såsom tex sänkta arbetsgivaravgifter, undantag för regler vid arbetskraftsinvandring och liknande.

Förbundet saknar konkreta förslag på åtgärder som kan främja kompetensförsörjningen till animalieproduktionen.

Återinför subventionerad avbytarverksamhet

Finland har idag en statligt subventionerad avbyttjänst. Sverige avvecklade sin för ca 25 år sedan.

För att stärka svensk animalieproduktion bör det utredas hur en statligt subventionerad avbyttjänst skulle kunna införas.

Miljökonsekvensbeskrivningar

Utredningen har identifierat områden som påverkar svensk animalieproduktions konkurrenskraft och företagande men har inte föreslagit åtgärder då dessa omfattas av andra pågående utredningar.

Förbundet vill i det sammanhanget lyfta *miljötillståndsutredningen, SOU 2024:98* som särskilt viktig. Flera förslag i betänkande från miljötillståndsutredningen kan bidra till förenklingar för lantbruksföretag avseende investeringar i byggnationer avsedda för animalieproduktion. Förbundet välkomnar förslagen om en samordnad, snabbare och mer likriktad handläggning av miljökonsekvensbeskrivningar (MKB), bildandet av en ny prövningsmyndighet samt att jordbruk och livsmedelsproduktion inte längre ska klassas som miljöfarlig verksamhet. Det är viktigt MKB-processerna blir förutsägbara för företagen och att kostnaderna för processen minskar.

Slakterier

Nuvarande lagstiftning påverkar konkurrenskraften och det hänger även samman med regelverket och strukturen för slakterierna. Omfattande regelverk och låg konkurrenskraft för svenskt kött i handeln pressar slakteriernas marginaler. Det leder till få stora slakterier och få val för producenterna.

Nuvarande regelverk och slakteriernas möjlighet att hantera enskilda djur vid slakt bidrar till att många djur kasseras i stället för att gå till nödslakt vid något slakteri och generera en intäkt till företaget. Dessutom vore det positivt för djurvälståndet att i stället för att chansa på att få ett djur till normalslakt kunna nyttja nödslakt.

Förbundet välkomnar förslaget om att se över möjligheten att förenkla och förtydliga kravet på transportörstillstånd vid transporter av egna djur samt möjligheten för eventuella subventioner för slakteriers hantering av djur till nödslakt. Det är även behov av en översyn av regelverk för slakt och transport och hantering av djur med avvikelser och skador.

Förtydliga behov av att påskynda utveckling av digitala tjänster och automation vid personalkrävande besiktningar vid slakterier.

Ett förenklat regelverk kring småskaliga slakterier skulle leda till ökad etablering på regional nivå. Det skulle bidra till att minska och korta djurtransporter.

Äganderätten

Äganderätten nämns inte i betänkandet som omfattar 662 sidor.

En förutsättning till ett konkurrenskraftigt och lönsamt företagande är att besluten till insatser i företaget ligger hos ägaren. Minskas den rådigheten skapar det osäkerhet och vilja

till långsiktiga investeringar. Det skulle påverka ett arbete med livsmedelsproduktionen negativt. Det behöver beaktas, vilket saknas i betänkandet, att rådgivning över mark möjliggör satsningar på kompletterande verksamhet i lantbruksföretaget, till exempel solcellsparkar eller vindkraften. Den energiproduktionen är viktig för att säkra energiförsörjning i livsmedelsproduktionen på gårdsnivå vid störningar samt även för att skapa den nödvändiga lönsamheten i företag.

Utredningen lyfter inte behov av ersättningar vid intrång samt avsättning av åker- och betesmark med anledning av exploatering eller biotopskydd.

Förbundet tycker att vikten av en stark äganderätt ska förstärkas och förtydligas i utredningen.

Företagsstruktur i primärproduktion

Antalet företag i primärproduktionen i jordbrukssektorn har minskat mellan 1995 och 2022 samt att företagen under samma period har blivit större mätt i antal hektar eller djurenheter. Något som inte framgår i utredningen är att endast ca 10% av landets primärproducerande företag har anställd personal. Det är ett resultat av den pressade lönsamheten och bidrar till en sårbarhet i den inhemska råvaruproduktionen som påverkar beredskapen.

Utredningen lyfter inte utmaningarna med en hög medelåldern inom lantbruksföretagen. Var tredje jordbruksföretagare som drev enskild firma var 65 år eller äldre år 2022 och knappt en fjärdedel av jordbruksföretagarna var under 50 år, enligt Jordbruksverkets statistik.

Ovanstående visar att det finns stora kommande utmaningar med att långsiktigt upprätthålla livskraftiga företag inom primärproduktionen vilket i högre grad bör tydliggöras i utredningen.

Verka för stärkt livsmedelproduktion vid ordinarie myndighetsutövning

Förbundet är positiva till att myndigheter och övriga berörda aktörer samordnar sig för att stärka arbetet med ökad konkurrenskraft och tillväxt inom animaliesektorn.

Vi ser dock att detta bör ske löpande även i myndigheternas ordinarie arbete i högre grad än idag för att skapa bättre grundförutsättningar till att bedriva livsmedelsproduktion.

Genomför utbildningar i kundbemötande och tillitsbaserat arbetssätt hos myndigheternas kontrollanter och tillsynspersonal med målsättning att utöva tillsyn och kontroll med rådgivande ingång. Det ska vara lätt att göra rätt!

Tillsätt regionala ERFA-grupper för tillsynspersonal hos länsstyrelser och kommuner för strukturerat erfarenhetsutbyte i syfte att öka kompetens hos personal för att utföra rådgivande tillsyn och kontroll med ett företagervänligt perspektiv. Ta inspiration av Greppa Näringen som arbetsmodell.

Berörda myndigheter föreslås få ett uppdrag att vara rådgivande och arbeta utifrån ett främjandeperspektiv sin myndighetsutövning.

Samordning med andra pågående insatser

Det pågår för närvarande ett flertal insatser och utredningar som angränsar till denna utredning och det ämnesområde, syfte och mål som avses.

Livsmedelskedjan omfattar många aktörer och sambanden är delvis komplexa, men beroende av varandra. Det är därför en helhet av en livskraftig livsmedelskedja som även bidrar till en god beredskap i helhet, men livsmedelsberedskap i synnerhet.

Förbundet anser därför att det är av största vikt att samordna arbetet med en ökad livsmedelsberedskap med andra pågående insatser samt tydliggöra målsättningen i berörda myndigheters instruktioner och regleringsbrev.

Anders Grahn
Generalsekreterare

Johan Varenius
Sakkunnig jordbruk & vilt

Sveriges Jordägareförbund representerar större privata markegendomarna i Sverige. Förbundets medlemmar skapar nytta för människor och miljö genom ett långsiktigt förvaltande av förnyelsebara naturresurser. Vi erbjuder ett helhetsperspektiv på modernt landsbygdsföretagande eftersom våra medlemmar bedriver jordbruk, skogsbruk, energiproduktion och fastighetsförvaltning i större skala på samma fastighet. Genom stärkt landsbygdsföretagande och äganderätt vill vi utveckla näringslivet på den svenska landsbygden.